

Oudheidkunde is een wetenschap en dat mag je ook best eens uitleggen

Jona Lendering

In het Nederlands is de term **oudheidkunde** minder ingeburgerd dan het equivalent *Altertumskunde* dit is in het Duits. In beide gevallen gaat het om een begrip die alle wetenschappelijke disciplines die met de oudheid te maken hebben overkoepelt en waarbij met oudheid niet alleen de klassieke oudheid bedoeld wordt maar ook de culturen van de samenlevingen tussen pakweg 6000 v.Chr. en 650 n.Chr. . Met het naar voor schuiven van deze term wil Jona Lendering benadrukken dat al deze disciplines samen horen en uiteindelijk éénzelfde onderwerp gemeen hebben ongeacht hun invalshoek en dat er meer is dat deze disciplines (Lendering spreekt van "bloedgroepen") verbindt dan scheidt. Bovendien leidt specialisme nogal eens tot fouten zoals hij in vorige boeken heeft aangetoond.

Dit benadrukken van de eenheid van de oudheidkunde is de eerste rode draad die doorheen het boek loopt. Een tweede is dat de resultaten van de oudheidkunde op een wetenschappelijk verantwoorde wijze maar niettemin toegankelijk voor het algemene publiek moeten bekend gemaakt worden en dat daarbij steeds moet duidelijk gemaakt worden dat die resultaten geboekt werden door de toepassing van wetenschappelijke methodes en niet te danken zijn aan al dan niet fantasievolle speculaties. Lendering wordt daarbij niet moe in zijn betoog voortdurend uiting te geven aan zijn aversie en afschuw voor de manier waarop al te veel de informatie in de media over de oudheid zich beperkt tot trivialiteiten die bij het algemene publiek de indruk moeten wekken dat oudheidkundigen niets méér te bieden hebben dan deze banaliteiten (wist-je-dat-jes), dat ze geen methode hebben, achter andermans actualiteiten lopen (in-de-oudheid-hadden-ze-ook-jes) en zelf niets inhoudelijks te bieden hebben. Derde rode draad in zijn betoog is dat de bij de oudheidkunde gehanteerde wetenschappelijke technieken in de laatste decennia een zo snelle en ingrijpende ontwikkeling hebben gekend dat ze tot resultaten heeft geleid - en nog steeds leidt- die onze visie op de oudheid voortdurend diepgaand wijzigen en dat de oudheidkundigen in staat zijn niet alleen nieuwe vragen te formuleren maar ook op deze vragen een wetenschappelijk verantwoord te geven.

Het boek bestaat uit vier delen. Deel 1. Wat is oudheidkunde? (blz. 13-52) biedt een geschiedenis van zes eeuwen oudheidkunde en maakt duidelijk wat de diverse disciplines die de oudheid als voorwerp hebben verbindt. Het is dan ook veel meer dan een chronologisch geordende opsomming van bekende - en ook heel wat minder bekende- geleerden want Jona Lendering maakt tevens duidelijk wat hun vraagstelling was en hoe uit de ene vraagstelling dan weer een andere volgde die leidde tot de ontginning van alsmear meer onderzoeksgebieden en uiteindelijk tot een verder doorgedreven specialisatie en versnippering omdat op de duur niemand meer in staat was het overzicht te bewaren en het hele onderwerp -i.c. de oudheid- te beheersen; alleen al omdat ten gevolge van de data-explosie, het studiemateriaal niet meer door één mens te overzien was. Het eenheidsvak oudheidkunde moest dan ook de plaats ruimen voor een hele reeks gespecialiseerde disciplines met ieder een eigen curriculum.

Vandaar de huidige paradoxale situatie: de wetenschappers moeten alle aanwijzingen onderzoeken maar zijn wegens de specialistische opleidingen daartoe niet meer in staat. Interdisciplinariteit wordt dan een *condicio sine qua non* maar in de praktijk komt het -tot grote teleurstelling van de auteur- meestal niet verder dan tot een samenwerking *ad hoc*. Daarom schetst hij in de voorlaatste paragraaf onder de titel '*Dus wat is oudheidkunde?*' een ideaalbeeld van wat oudheidkunde zou moeten kunnen zijn en somt hij drie redenen op waarom deze studie relevant is: 1. In de oudheid zijn dingen ontstaan die ons ook nu nog beïnvloeden; 2. Antieke ideeën kunnen vergeleken worden met hedendaagse en deze vergelijking maakt duidelijk dat de huidige ideeën niet de enig mogelijke zijn, en draagt zo bij tot een gezond relativiseringsvermogen; 3. Oudheidkunde heeft ook impact op der samenleving.

In deel 2, *Dagelijkse wetenschap*, (blz. 53-108), beschrijft Jona Lendering in drie hoofdstukken (2, 3 en 4) de dagelijkse praktijk van het oudheidkundig onderzoek. Eerst (hfdst. 2) hoe de actualiteit (dekolonisatie, globalisering, sociaal-ekonomische spanningen, Tweede Feministische Golf, milieu- en klimaatproblematiek) de oudheidkundige met nieuwe vragen confronteert, niet zozeer om uit de Oudheid lessen te halen voor het heden maar om onze opvattingen beter te begrijpen en, indien nodig, te relativiseren. In hoofdstuk 3 wijst de auteur op de voortdurende groei van het gegevensbestand (nieuwe, voornamelijk epigrafische en papyrologische, teksten, archeologische vondsten) dat de wetenschapper bij zijn onderzoek moet betrekken. Soms lossen die vragen op maar vaker doen ze nieuwe vragen rijzen, en niet zelden verdiepen ze onze inzichten in bepaalde historische problemen. Afen toe stellen ze de onderzoeker in staat fundamentele problemen op te lossen zoals Lendering illustreert in hoofdstuk 4 met het voorbeeld van de chronologie voor Mesopotamië in de Midden- Bronstijd (eerste helft tweede millennium v.Chr.) die tot aan de vondsten in Kültepe een puzzel was gebleven.

In deel 3 (hfdst. 5 tot 8; blz. 109-177) beschrijft Lendering recente fundamentele innovaties in de oudheidkunde: reconstructie van het antieke klimaat (hfdst. 5), artificiële intelligentie (hfdst. 6), nieuwe archeologische prospectietechnieken (hfdst. 7) en tenslotte de DNA-revolutie (hfdst. 8) die eerder nooit bevroede perspectieven openen en daardoor leiden tot nieuwe soorten inzicht. Tot zijn spijten ergernis moet Lendering dit deel in mineur eindigen en een domper zetten op het enthousiasme waarmee hij deze innovaties begroette omdat hij met diepe teleurstelling moet vaststellen dat daarvan weinig tot niets doordringt tot de media en dat daardoor het brede publiek er geen kennis van kan nemen. Wordt er bij uitzondering al eens melding van gemaakt in de berichtgeving dan kloppen de berichten regelmatig niet.

In deel 4, *Heden en toekomst van een vakgebied* (blz. 179-221), gaat de auteur na hoe hierin verandering zou kunnen gebracht worden. Na eerst in hoofdstuk 9 voorbeelden te hebben gegeven hoe de oudheid momenteel doorgaans op een gebrekkige wijze in de berichtgeving opduikt gaat hij op zoek naar de oorzaken van deze betreurenswaardige situatie. Hoewel de journalistiek met zijn obsessie voor '*wist-je-dat-jes*' en '*in-de-oudheid-hadden-ze-ook-jes*' en voor allerlei trivialiteiten een grote schuld treft voor deze stand van zaken, gaan ook de wetenschappers zelf niet vrijuit omdat hun prioriteit blijkbaar niet ligt bij de overdracht van nieuwe inzichten en gedegen informatie over de inhoudelijke innovatie in de oudheidkunde. Alleen een grondige hervorming van de universitaire opleiding die voldoende ruimte biedt voor onderwijs in de wetenschapscommunicatie kan hierin een gunstige omslag teweegbrengen. Maar ook de wetenschapsjournalisten moeten zich aanpassen en in plaats van '*weetjes*' wetenschap bieden. In het laatste hoofdstuk schetst de auteur hoe hij wetenschapscommunicatie ziet en wijst daarbij op de rol die een oudheidkundig museum daarin zou kunnen spelen.

Het boek wordt besloten met achtereenvolgens een checklist voor journalisten, een zeer selectieve bibliografische oriëntatie voor wie zich verder wil verdiepen in de materie, de eindnoten, dankwoord en een verklarende woordenlijst.

Vanaf de eerste bladzijde is het duidelijk dat hier een bevoegen en gedreven auteur aan het woord is die zijn lezerspubliek wil overtuigen van zijn stellingen. Zijn pleidooi dat getuigt van een ruime belezenheid en een scherpe kritische zin, richt zich zowel tot de vakwetenschapper die aan de wetenschapscommunicatie veel meer aandacht zou moeten besteden als tot de journalisten die de totnogtoe begane paden van wetenschapsinformatie over de oudheid moeten verlaten en tot de historisch geïnteresseerde lezer(es) die hij ervan wil overtuigen dat oudheidkunde een ernstige wetenschap is die bovendien een ingrijpende ontwikkeling kent. Jona Lendering heeft zijn betoog dat voor vele lezers een eyeopener zal zijn, met stevige argumenten onderbouwd zodat zijn pleidooi meer dan overtuigt. Het is bovendien vlot geschreven wat niet belet dat van de lezer een ernstige inspanning wordt gevergd. In ieder geval een aanrader, *zoniet must*, voor alle historisch geïnteresseerden.

Jona Lendering, *Oudheidkunde is een wetenschap en dat mag je ook best eens uitleggen*. Utrecht, Uitgeverij Omniboek 2023. 239 blz. 20,99 €.